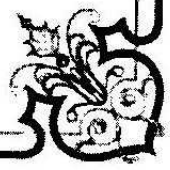

ربای معاملی از دیدگاه فریقین

محقق: آذری لنده

سرشناسه	: آذری لنده، محترم، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور	: ربای معاملی از دیدگاه فریقین / محترم آذری لنده.
مشخصات نشر	: قم: حکمت فراز، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۲۵۲ ص.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۷۲-۶۴-۵۵۰۰۰۶ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۲۵۱-۲۲۸؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: بهره (فقه اهل سنت)
موضوع	: Interest (Islamic law, Sunnites)
موضوع	: ربا و رباخواری — احادیث اهل سنت
موضوع	: Usury — Hadiths (Sunnites) — Texts
رده بندی کنگره	: ۶/BP۱۹۰
رده بندی دیویی	: ۳۷۲/۲۹۷
شماره کتابشناسی ملی	: ۸۵۲۶۱۷
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیبا

ربای معاملی از دیدگاه فریقین

تألیف: خانم محترم آذری لنده

ناشر: حکمت فراز

نوبت چاپ: اول / آذر ۱۴۰۰

چاپ: مبین

شمارگان: ۱۰۰ نسخه

قیمت: ۵۵۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۷۲-۶۴-۵۵۰۰۰۶

کلیه حقوق این اثر محفوظ می‌باشد.

قم، خیابان معلم، مجتمع ناشران، پلاک ۳۷ B

تلفن: ۰۹۱۳۲۶۴۴۶۴۰ - ۰۲۵۳۷۸۴۷۷۳۰

فهرست مطالب

پیشگفتار.....	۱۳
مقدمه.....	۱۵

فصل اول: کلیات و مفاهیم گفتار نخست: کلیات

تعریف و تبیین.....	۱۷
اهمیت و ضرورت.....	۱۹
اهداف و فواید.....	۲۰
الف: اهداف.....	۲۰
مفاهیم.....	۲۱

گفتار دوم: مفهوم شناسی ربا

تعریف لغوی ربا.....	۲۴
تعریف اصطلاحی ربا.....	۲۶
اقسام ربا در فقه امامیه.....	۲۸
ملاك و ضابطه در شناختن يك جنس.....	۲۹
اقسام ربا در فقه اهل سنت.....	۳۵
معامله.....	۳۷

فصل دوم: ماهیت و حدود ربای معاملی در فقه فریقین گفتار اول: ماهیت ربای معاملی

اقوال و ادله فقهاء در اثبات حکم وضعی ربای معاملی در فقه شیعه.....	۴۰
دسته اول: قائلان به عمومیت ربای معاملی.....	۴۱
دسته دوم: قائلان به اختصاص ربای معاملی.....	۴۲

۴۲	..... دسته سوم: قائلان به تفصیل
۴۳	..... دلایل موافقان عمومیت ربای معاملی
۴۵	..... دلایل قائلان به اختصاص ربای معاملی
۴۷	..... اقوال و ادله فقهاء در صحت یا بطلان ربای معاملی
۵۰	..... ربای معاملی در معدودات
۵۲	..... مدرک جریان ربای معاملی در معدودات

گفتار دوم: محدوده حرمت ربا

۵۴	..... مقدمه
۵۵	..... دیدگاه فقهاء اهل سنت در محدوده حرمت ربا
۵۷	..... دیدگاه فقهاء امامیه در محدوده حرمت ربا
۵۹	..... دیدگاه فقهاء امامیه در جواز ربا خواری میان حکومت و مردم
۶۰	..... دیدگاه فقهاء اهل سنت در جواز ربا خواری

فصل سوم: حد پوشش علل و حکمت‌های تحریم ربا معاملی در فقه فریقین

گفتار اول: علل تحریم ربای معاملی

۶۳	..... مقدمه
۶۳	..... تعریف علت
۶۴	..... دیدگاه فقهای امامیه در شرایط تحقق ربای معاملی
۶۴	..... شرط اول: مکیل و موزون بودن عوضین
۶۷	..... ربای در معدودات
۷۰	..... مستند اقوال فقهاء امامیه در ربای معدودات
۷۰	..... الف: قول به جواز
۷۱	..... ب: قول به تحریم
۷۳	..... نقد دیدگاه شهید مطهری «ره» از دیدگاه محققان معاصر
۷۸	..... ج: قول به تفصیل
۷۹	..... د: قول به کراهت

۸۰	..... ملاک در کیل و وزن
۸۱	..... شرط دوم: اتحاد در جنس
۸۲	..... ملاک اتحاد در جنس
۸۳	..... مقصود از زیادی
۸۴	..... اقسام ربای معاملی
۸۹	..... دیدگاه مذاهب مختلف اهل سنت در تحریم ربای معاملی
۸۹	..... دیدگاه و ادله فقهاء مذهب حنبلی
۹۲	..... دیدگاه فقهاء مذهب مالکی
۹۳	..... دیدگاه فقهاء مذهب حنفی
۹۶	..... علت ربای نسیه
۹۶	..... دیدگاه فقهاء مذهب شافعی
۹۸	..... علت حرمت ربا در غیر طلا و نقره
۱۰۱	..... دیدگاه فقهاء مذهب ظاهری
۱۰۳	..... نقد دیدگاه مذاهب مختلف اهل سنت

گفتار دوم: حکمت های تحریم ربای معاملی

۱۰۸	..... مقدمه
۱۰۹	..... حکمت تحریم ربای معاملی نقد و نسیه
۱۱۰	..... دیدگاه فقهاء اهل سنت درباره حکمت تحریم ربای معاملی
۱۱۰	..... دیدگاه ابن قیم
۱۱۴	..... دیدگاه رشید رضا
۱۱۵	..... نقد این نظریات
۱۱۸	..... دیدگاه فقهاء امامیه در حکمت تحریم ربای معاملی
۱۲۳	.....

فصل چهارم: حيله های ربای معاملی در فقه فریقین

گفتار اول: حيله های ربای معاملی در فقه امامیه

۱۲۳.....	مقدمه.....
۱۲۴.....	خرید و فروش با جنس دیگر.....
۱۲۸.....	ضمیمه کردن شینی از جنس دیگر به یک یا هر دو طرف معامله.....
۱۳۰.....	هبه طرفینی.....
۱۳۲.....	هبه یک طرفه.....
۱۳۲.....	قرض و ایرای طرفینی.....
۱۳۳.....	بیع شرط.....
۱۳۵.....	بیع مثل به مثل و هبه مازاد.....
۱۳۶.....	بیع بول.....
۱۳۹.....	بیع العینه.....

گفتار دوم: حيله های ربای معاملی در فقه اهل سنت

۱۴۲.....	بیع التورق.....
۱۴۴.....	بیع العینه.....
۱۴۵.....	بیع الوفاء.....
۱۴۷.....	بیع الاستغلال.....
۱۴۷.....	بیع المعامله.....

فصل پنجم: دیدگاه و ادله فقهاء درباره حيله های ربا

گفتار اول: موافقان حيله های ربا

۱۴۹.....	مقدمه.....
۱۴۹.....	دیدگاه مشهور فقهای عامه و خاصه.....
۱۵۵.....	ادله موافقان حيله های ربا.....
۱۵۶.....	ادله نقلی دلیل اول: کتاب (قرآن).....
۱۶۰.....	دلیل دوم: سنت و روایات معصومین (مقتضای نصوص باب ربا).....

۱۶۵.....	ادله مرکب یا عقلی دلیل اول: مشروعیت نهادهایی شبیه حیل ربا.
۱۶۶.....	دلیل دوم: اقتضاء و عدم منع .....
۱۶۷.....	دلیل سوم: اجماع و قیاس.....

گفتار دوم: مخالفان حیل‌های ربا

۱۶۹.....	مقدمه.....
۱۶۹.....	دیدگاه فقهاء عامه و خاصه .....
۱۷۷.....	ادله مخالفان حیل‌های ربا.....
۱۷۷.....	الف: ادله نقلی، دلیل اول: کتاب (آیات قرآن) .....
۱۷۹.....	دلیل دوم: سنت .....
۱۸۳.....	ب: ادله مرکب عقلی .....
۱۸۳.....	دلیل اول: اختلال در شرایط اساسی صحت معاملات همراه با حیل .....
۱۸۴.....	دلیل دوم: الغای حکم و نقض غرض شارع مقدس .....
۱۸۵.....	دلیل سوم: سیره عملی پیامبر ﷺ .....

فصل ششم: دیدگاه فریقین و ادله آنان درباره استثنائات ربا

۱۸۷.....	موارد استثناء از حرمت ربا .....
۱۸۹.....	دلایل مورد استناد مشهور فقهاء.....

گفتار اول: مصادیق مشترک فریقین

۱۹۲.....	ربای بین مولا و عبد.....
۱۹۴.....	ربای بین مسلمان و کافر.....

گفتار دوم: مصادیق اختصاصی فریقین

۱۹۹.....	مقدمه.....
۱۹۹.....	ربای بین پدر و فرزند .....
۲۰۴.....	ربای بین زوج و زوجه .....

پیشگفتار

ربای معاملی «دادو ستد» به عنوان یکی از اقسام ربا، هرگونه زیادی در خرید و فروش یا هر عقد دیگری که عوض یا معوض آن همجنس و از نوع مکیل یا موزون باشد، مشهور فقهای امامیه شروط لازم جهت تحقق ربای معاملی را شرط مکیل یا موزون بودن دو کالا، همجنس بودن آنها و دریافت زیادت توسط یکی از طرفین معامله می‌دانند و مبنای آنها قاعده «لایکون الربا إلا فی ما یکال أو یوزن»؛ ربا جز در مکیل و موزون نیست، این قاعده بر گرفته از روایات صحیحیه ای است که مورد قبول فقهاست. در معاملات ربوی هم اصل معامله و هم شرط مازاد باطل است و این به خاطر نهی شدید پروردگار از انجام دادن نفس چنین معاملاتی می‌باشد. نظر مشهور فقهای امامیه، ربای معاملی در تمامی عقود معاوضی اعم از بیع، صلح و ... قابلیت تحقق دارد و مخصوص عقد بیع نیست؛ در حالی که در فقه اهل سنت، ربای معاملی مختص عقد بیع است و در حکم ربای معاملی اختلاف نظر دارند: دسته‌ای از آنها بر مبنای روایت پیامبر ﷺ حرمت ربای معاملی را به اشیای شش گانه ای منحصر می‌دانند که عبارت است از: «طلا، نقره، خرما، گندم، نمک، جو» و آنچه در فقه امامیه به نام «ربای معاملی» نامیده شده در فقه اهل سنت به «ربا البیع یا ربا البیوع» معروف است. بررسی جایگاه ربای معاملی در فقه فریقین «از جهت اثبات حکم وضعی و تکلیفی و اعتبار این گونه معاملات به لحاظ صحت یا بطلان، راه کارهای مربوط به فرار از ربا و بیان ادله و اقوال، استثنائات ...» در صدد است تا معیار کلی مسئله ربا، مخصوصاً

ربای معاملی را که به عنوان یک عمل ناپسند اجتماعی و اقتصادی همیشه به نوعی مبتلابه جوامع بشری بوده و تحریم آن از مسائل مهم اسلامی بوده و بازتاب گسترده‌ای در فقه و مبانی نظری دارد را تبیین و روشن نماید.